

تدوین راهبردهای مدیریت فرایند جهانی شدن در مناطق روستایی کشور

نویسنده: حمدالله سجاسی قیداری^۱

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۵/۳/۵

تاریخ دریافت: ۹۵/۱/۱۸

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال نوزدهم، شماره ۷۰، بهار ۱۳۹۵

چکیده

جهانی شدن پدیده‌ای گسترده و شعار روزمره‌ای است که به سرعت زندگی بسیاری از مردم جهان را تحت تأثیر قرار داده است. این پدیده در نواحی شهری و روستایی دارای تأثیرات متفاوتی است اما اثرات آن بر جوامع روستایی بسیار متنوع و عمیق است. برای کاهش اثرات منفی جهانی شدن در محیط‌های روستایی کشور نیاز به مدیریت فرایند جهانی شدن روستاها است. بر این اساس هدف این مطالعه شناسایی و استخراج راهبردهای مدیریت جهانی شدن در فضاهای روستایی ایران است. برای دستیابی به این هدف از روش‌شناسی توصیفی-تحلیلی با استفاده از ابزار ماتریس سوات (SWOT) برای تدوین راهبردها و از ماتریس ارزیابی کمی (QSPM) برای رتبه‌بندی راهبردها بهره گرفته شده است. سطح مطالعه ملی بوده و نمونه آماری تحقیق، ۴۲ نفر از متخصصان و خبرگان مطالعات روستایی در دانشگاه‌های کشور از طریق پرسشنامه به روش تصادفی، برای جمع‌آوری داده‌ها انتخاب شده‌اند. نتایج به دست آمده از طریق تحلیل نظرات خبرگان نشان داده که در وضع موجود راهبرد بازنگری/محافظ کارانه با ۸ راهبرد به عنوان راهبرد کانونی مورد تأکید برای مدیریت جهانی شدن روستاها در کشور است. همچنین ارزیابی کمی راهبردها نیز نشان داد که راهبرد زمینه‌سازی برای به کارگیری فناوری‌های مناسب با محیط‌های روستایی در زمینه تولید با مجموع نمره جذابیت ۳/۵۲۳ دارای بالاترین اولویت برای اقدام است. البته قابل ذکر است که راهبرد کانونی محافظ کارانه برای بازه زمانی برنام‌ریزی کوتاه‌مدت پیش‌بینی شده و برای بلندمدت نیاز به اتخاذ راهبرد تهاجمی در زمینه جهانی شدن روستاها در کشور است تا روستاها بتوانند همگام با تحولات جهانی حرکت کرده و شکاف‌های توسعه در کشور به حداقل ممکن کاهش یابد.

واژگان کلیدی: راهبردهای جهانی شدن، جهانی شدن، جوامع روستایی، برنامه‌ریزی

راهبردی، مناطق روستایی

۱. استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه فردوسی مشهد، ssojasi@um.ac.ir

۱- مقدمه و بیان مسئله

۱-۱- مقدمه موضوع:

جهانی شدن به عنوان «پدیده گسترده جهانی»^۱ تأثیرات متفاوتی بر زندگی مردم بر جای می‌گذارد؛ به طوری که این تأثیرات نه تنها در سطح ملی بلکه در سطح محلی نیز به خوبی مشاهده می‌شود. جهانی شدن^۲ به عنوان پدیده‌ای فراگیر و تأثیرگذار، حاصل موجی عظیم از تغییرات و تحولات است که ساختارهای سنتی، بومی، ملی و بنیان‌های هویتی تمام جوامع بشری را با چالشی بزرگ مواجه ساخته است و به عنوان پدیده‌ای گسترده و غیرقابل اجتناب، خارج از کنترل و اراده انسان‌ها مسیر خود را طی می‌کند (تاملیسون، ۱۳۸۱، ص ۲۹)؛ بنابراین، یکی از پدیده‌هایی که جامعه بشری در حال حاضر با آن مواجه است پدیده جهانی شدن هست، ابعاد و دامنه‌های این پدیده آن قدر وسیع و گسترده است که تمام شئون زندگی بشری را در عرصه‌های مختلف علم، فن‌آوری، فرهنگ، اجتماع، سیاست و اقتصاد تحت تأثیر خود قرار داده تا جایی که برخی از صاحب‌نظران آن را به عنوان بزرگ‌ترین و مهم‌ترین رخداد تاریخ بشری یاد کرده‌اند (بزرگمهر و شریفی، ۱۳۹۴، ص ۱). بدون شک، جهانی شدن باعث به وجود آمدن رابطه غیرقابل انکاری بین سطوح محلی، ملی و بین‌المللی شده است (نجارزاده، ۱۳۹۱، ص ۲). برخی از کشورهای توسعه یافته و شرکت‌های جهانی از این پدیده استقبال کرده و آن را فرصتی برای نشر افکار، کالاها و تولیداتشان در عرصه جهانی می‌دانند. در حالی که بسیاری از کشورهای در حال توسعه نیز از این پدیده استقبال می‌کنند. با این وجود گروهی از ایجاد یک حکومت خودکامه جهانی به واسطه تسلط ساختارهای برخی کشورها، احساس ترس می‌کنند؛ زیرا احساس غلبه ساختارها و بنیان‌های هویتی گروهی از جوامع، دولت‌ها و شرکت‌ها بر سایرین وجود دارد که منجر به هم‌شکلی و یکپارچگی می‌گردد (ساسن، ۱۳۸۹، ص ۱۷). جهانی شدن، منجر به تحول اساسی در ابعاد ارتباطات و پیوندهای جهانی شده است و از طرفی دیگر زمینه‌های ارتباط سریع خرده اجتماعات و فرهنگ‌های محلی را نیز فراهم ساخته است (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱۵۴). اگرچه در جهانی شدن یکپارچه به عنوان پدیده فراگیر و خارج از کنترل، تمایزی هویتی بین نواحی شهری و روستایی وجود ندارد مع ذالک به نظر می‌رسد جوامع روستایی، اثرات این پدیده را به طور خاص و عمیق‌تر تجربه می‌کنند؛ زیرا روستاها به عنوان مکان‌هایی در مقیاس محلی با دارا بودن هویت، فرهنگ، شیوه معیشت و فضا‌های زندگی مربوط به خود، به طور روزافزونی جهانی می‌شوند (محمدنژاد

1. World – wide phenomenon

2. Globalization

و خدادادی، ۱۳۹۰، ص ۲). لذا روستاها به عنوان اجتماعات پراکنده و از جهت مکانی - فضایی منزوی و نیز فاقد دسترسی عمیق و فراگیر به منابع، بدیهی است به گونه‌ای متفاوت از جهانی شدن تأثیر پذیرفته و لذا شدت تغییرات در جوامع روستایی بسیار بالاتر از سایر جوامع هست. همچنین بر اساس دیدگاه جهان - محلی شدن، به نقش و میزان بازیگری جوامع روستایی در عرصه‌های جهانی نیز توجه می‌شود؛ به عبارت دیگر بر اساس این نگاه، جهانی شدن روستاها هم می‌توانند تأثیرگذار و هم تأثیرپذیر از پدیده جهانی شدن باشند.

۱-۲- ضرورت:

بنابراین، به‌ناچار، جهانی شدن، اثراتی بر جوامع روستایی به دنبال دارد که دربرگیرنده فرصت‌ها و تهدیدهایی برای جوامع روستایی هست. لذا برای افزایش نقش‌آفرینی روستاها در روندهای جهانی و همچنین حذف نشدن جامعه روستایی در روندهای جهانی، توجه به مدیریت میزان اثرگذاری تحولات جهانی بر روستاها ضروری هست. برای این منظور، نیازمند داشتن روش برنامه‌ریزی مناسب و آینده‌نگر هست تا از این طریق اثرات مثبت افزایش یابد؛ زیرا جهانی شدن روستاها بستر مواجهه شدن نیروهای محیط بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدهای جهانی) و نیروهای محیط درونی (قوت‌ها و ضعف‌های محلی) هست (شکل ۱).

شکل ۱- پیوند جهانی شدن و برنامه‌ریزی راهبردی

۱-۳- اهمیت:

بنابراین، مناطق روستایی کشور، به‌عنوان مکان‌های سکونتگاهی بخش قابل توجهی از جمعیت انسانی که دارای ظرفیت‌های طبیعی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ویژه‌ای هستند، در معرض تغییرات کلی جهانی قرار دارند که شناخت این تحولات و داشتن راهکارهای راهبردی برای مدیریت چنین فضای همه‌گیر جهانی ضرورتی انکارناپذیر است؛ زیرا عدم توجه به نحوه مواجهه با پدیده جهانی شدن در روستاها، می‌تواند اثرات منفی غیرقابل جبرانی برای جامعه انسانی مناطق روستایی کشور داشته باشد و و

تهدیدکننده حیات زیستی، کیفیت زندگی و زیست پذیری روستاها باشد. از سوی دیگر اهمیت پرداخت به مطالعه راهبردی فرآیند جهانی شدن روستاها، می‌تواند برای روستاییان آسیب پذیر در کشور، چالش‌های پیش رو را به فرصت، تبدیل کند. از آنجائی که روستاها و ساکنین روستاهای کشور در معرض تغییرات بسیار شدید ناشی از تحولات جهانی هستند، لذا داشتن برنامه راهبردی برای مدیریت اثرات جهانی شدن جهت کاهش آثار منفی و استفاده حداکثر از آثار مثبت جهانی شدن در روستاها، دارای اهمیت فراوانی در نظام برنامه‌ریزی برای سکونتگاه‌های محلی کشور به شمار می‌آید؛ زیرا در صورت نبود آمادگی‌های ناشی از برنامه‌ریزی می‌تواند سبب افزایش اثرات منفی بسیار زیاد جهانی شدن در محیط‌های روستایی گردد.

۱-۴- مسئله اصلی:

بر این اساس می‌توان از طریق برنامه‌ریزی راهبردی، اقدام به مدیریت آثار جهانی شدن در محیط‌های روستایی کرد. با توجه به این امر، هدف اساسی مطالعه شناسایی راهبرد کانونی و استراتژی‌های مدیریت اثرات جهانی شدن در محیط‌های روستایی هست. لذا می‌توان سؤال کلیدی مطالعه را بدین صورت شکل‌بندی کرد که راهبرد کانونی برای مدیریت اثرات جهانی شدن در محیط‌های روستایی چگونه هست؟

بر این اساس در این مطالعه تلاش شده است تا ابتدا از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و اسنادی به بررسی ادبیات نظری و پیشینه پژوهش پرداخته‌شده و سپس به دنبال آن اقدام به انجام مطالعه میدانی و جمع‌آوری داده‌ها در قالب روش مورد مطالعه گردیده است. در نهایت بر اساس روش مورد استفاده، داده‌های جمع‌آوری شده تحلیل و نتایج استخراج گردید.

۲- ادبیات نظری و پیشینه موضوع

۲-۱- ادبیات نظری جهانی شدن

از مهم‌ترین مفاهیم و واژه‌هایی که طی چنددهه اخیر در مجامع مختلف علمی مطرح شده است اصطلاح جهانی شدن هست. در زبان انگلیسی، تاریخ واژه (Globe) به قرن پانزدهم می‌رسد که ریشه در واژه لاتین (Glubas) دارد. صفت (Global) در اواخر قرن نوزدهم رواج پیدا کرد و شروع به معرفی کردن مقیاس جهانی نمود. فعل (Globalize) در دهه ۱۹۴۰، همراه با واژه (Globalism) ظاهر شد. واژه (Globalization) به‌عنوان یک فرایند، ابتدا در سال ۱۹۵۹ در زبان انگلیسی ظاهر شد و ۲ سال بعد از آن وارد فرهنگ لغت گردید (Scholte, 2008: 1472). در نیمه دوم دهه ۱۹۸۰ بود که استفاده

از این مفهوم به سرعت رواج پیدا کرد (رابرتسون، ۱۳۸۰، ص ۳۶). از زمان پیدایش تاکنون، این واژه با مبانی نظری متفاوت و زوایای فکری گوناگون مورد توجه بسیاری از صاحب نظران قرار گرفته و در گستره جوامع مختلف حجم قابل توجهی از مباحث عمومی و تولیدات فکری به ویژه در حوزه فرهنگ را به خود اختصاص داده است. جهانی شدن^۱ در سال های اخیر به عنوان شعار روز^۲ بسیاری از کشورها؛ تعبیر متفاوتی را به خود اختصاص داده است. برای گروهی از اندیشمندان توسعه این واژه به معنای «دهکده جهانی»^۳ با جاذبه های فراگیر و برای گروهی دیگر، جهانی شدن، عاملی برای شیوع فقر و جنگ های خونین معنا می دهد (جدول ۱).

جدول ۱- تعاریف جهانی شدن

مؤلف	مفاهیم کلیدی	منبع
گیدنز	نوعی تحول فضا که کنش از دور را ممکن می کند. به بیان دیگر جهانی شدن آشکارترین نمود جنبه های بنیادی جدایی فضا- زمان و تقاطع حضور و غیاب است.	(واترز، ۱۳۷۹، ص ۸۷).
رابرتسون	جهانی شدن مفهومی است معطوف به فشرده گی جهان و تشدید آگاهی از آن مانند یک کل.	(مارفیلد، ۱۳۸۰، ص ۲۳۹).
پراتون	جهانی شدن فرایندی از تحول است که مرزهای سیاسی و اقتصادی را کم رنگ نموده، ارتباطات را گسترش داده و تعامل فرهنگ ها را افزون نموده است.	Friedhiem et al.) (1998, p5)
کاتسیونی	جهانی شدن توسعه «وابستگی متقابل» و ارتباط میان ملل در حوزه های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است	Katsiaouni, 2001.) (p3)

بنابراین، جهانی شدن جنبه های از تجدد یا ویژگی بخش پیشرفته ترین مرحله فرایند تجدد است. گیدنز جهانی شدن را حاصل برهم خوردن نظم سنتی فضا و زمان می داند که به واسطه جدایی فضا و زمان از مکان پدید می آید. فضا و زمان جدا شده از مکان، در گستره ای نامتناهی با یکدیگر ترکیب و هماهنگ شده، امکان کنش و روابط اجتماعی را در جامعه ای بسیار بزرگ تر فراهم می کند (واترز، ۱۳۷۹، ص ۸۷). ویژگی اصلی و متمایز جهانی شدن عنصر آگاهی است. به نظر رابرتسون صرف وابستگی متقابل جهانی برای واقعیت یافتن جهانی شدن کافی نیست، بلکه انسان ها هم باید از امر جهانی واحد آگاهی داشته باشند (رابرتسون، ۱۳۸۰، ص ۱۲۰). در یک فرمول بندی جذاب مک لوهان این پدیده را دنیای جدید، یا دهکده جهانی^۴ می نامد؛ زیرا همان طور که اعضای

1. Globalization
2. Buzzword
3. Global village
4. Global village

جوامع قبیله‌ای از وابستگی کامل خود به اعضای دیگر قبیله آگاه هستند، همان‌گونه نیز اعضای دهکده جهانی نمی‌توانند از تمامیت و یکپارچگی جامعه ناآگاه باشند (واترز، ۱۳۷۹، ص ۵۸). رسانه‌ها و فناوری‌ها، ابزارهای اساسی پیوندهای جهانی‌شدن هستند. به اعتقاد مک لوهان، تحت تأثیر رسانه‌ها، همه جنبه‌های تجربه در یک جا جمع می‌شوند و شخص، به صورت هم‌زمان می‌تواند رویدادهای واقع در فاصله دور را احساس کند. مک لوهان از این پدیده با عنوان «درون پاشی»^۱ یاد می‌کند. به نظر او همه تحولات و فناوری‌ها نه تنها یک شبکه ارتباطی جهانی پدید می‌آورند، بلکه جهانی‌شدن فرهنگ را هم به واسطه گسترش دادن فرهنگی توده‌ای در جامعه جهانی ممکن می‌سازند (گل محمدی، ۱۳۸۱، ص ۴۴). باین وجود جهانی‌شدن به عنوان یک پدیده فراگیر در دهه‌های اخیر توسط محققان مختلف مورد بحث و بررسی قرار گرفته و دارای موافقان و مخالفانی است که هر یک استدلال‌هایی برای اثبات دیدگاه‌های خود ارائه می‌دهند (جدول ۲).

جدول ۲: دیدگاه‌های موافقان و مخالفان جهانی‌شدن

مخالفان	موافقان
<ul style="list-style-type: none"> - جهانی‌شدن توأم با الگوی فکری نظریه وابستگی است - شکاف رو به تزاید میان فقرا و ثروتمندان شکل می‌گیرد - حاکمیت شرکت‌های بزرگ چندملیتی، بانک‌ها و بازارهای اوراق بهادار - آزادسازی ثروتمندان جهت تداوم سلطه و بهره‌برداری از فقرا - جهانی‌شدن شکل جدیدی از بهره‌برداری و تسلط 	<ul style="list-style-type: none"> - جهانی‌شدن منجر به افزایش وسیع جابجایی سرمایه و رشد نسبی سریع تجارت جهانی شده است - تولیدانبوه توسط شرکت‌های چندملیتی منجر به کاهش هزینه‌های اطلاعاتی و ارتباطی و در نهایت انقلاب در «فن آوری اطلاعاتی» شده است - تجارت آزادتر، تقاضای جهانی برای صادرات کشورهای درحال توسعه را افزایش می‌دهد - تولید بیشتر، امکان ایجاد اشتغال، افزایش سطح دستمزدها و درنهایت کاهش فقر را فراهم می‌آورد - آزادسازی جریان سرمایه‌گذاری خارجی در اقتصاد کشورها و زمینه سرمایه‌گذاری بیشتر
(Mariano, 2001)	(RBF, 1998).

با توجه به نظرات موافقان و مخالفان، می‌توان رویکردها را نسبت به جهانی‌شدن به سه گروه تقسیم بندی کرد:

گروه نخست، رویکرد منفی به جهانی‌شدن هست. این دسته از متفکران از جهانی‌سازی به جای جهانی‌شدن سخن می‌گویند. به نظر آن‌ها، طراحی نظام جدید بین‌المللی بر پایه منافع قدرت‌ها و کشورهای توسعه‌یافته، نقض حاکمیت دولت‌ها، قدرت یافتن شرکت‌های چندملیتی و از بین رفتن شرکت‌های ملی و کوچک از پیامدهای گریزناپذیر جهانی‌سازی است. با توجه اصول برنامه‌ریزی راهبردی، این گروه، عمدتاً

تأکید بر جنبه‌های منفی جهانی‌شدن در ابعاد مختلف دارند و به همین دلیل می‌توان آن را استراتژی باخت-باخت نامید.

گروه دوم، رویکرد موافقان جهانی‌شدن است. این افراد از ایجاد فرصت برای فقرا برای شکستن انحصار دولت‌ها برای سفر، کار و تحصیل، تقسیم کار بین‌المللی، رقابت و امکان مقایسه شهروندان جهانی با یکدیگر به‌عنوان فرصت‌های جهانی‌شدن سخن می‌گویند. در این گروه افراد و محققان عمدتاً به جنبه‌های مثبت جهانی‌شدن تأکید داشته و در هر صورت آن را پدیده‌ای با اثرگذاری مثبت تلقی می‌کنند که می‌توان از آن به‌عنوان استراتژی برد-برد یاد کرد.

گروه سوم که جهانی‌شدن را تیغ دو لبه می‌دانند، آنان نه یکسره جهانی‌شدن را می‌پذیرند و نه در دایره تنگ بومی‌گرایی^۱ می‌مانند بلکه سخن از جهانی‌شدن^۲ می‌گویند؛ زیرا جهانی‌شدن دارای دو چهره محلی و جهانی است که از یکسو دربرگیرنده توسعه شکل‌ها و تأثیرات جهانی است و از سوی دیگر تقویت گروه‌های محلی را در پی دارد (نجارزاده، ۱۳۹۱، ص ۱۵۵). در این رویکرد که حالت بینابینی دارد، عمدتاً تأکید هم‌زمان بر جنبه‌های منفی و مثبت جهانی‌شدن می‌شود و می‌توان از آن به‌عنوان استراتژی برد-باخت یاد کرد.

از آنجائی که جهانی‌شدن در تمام جهان و بخش‌ها به یک صورت اتفاق نمی‌افتد، لذا بررسی نکات مثبت و منفی و نیز فرصت‌ها و تهدیدهای آن به‌منظور تعدیل پیامدهای منفی آن، مهم‌ترین مشکل جوامع بشری است (احمدی، ۱۳۸۴، ص ۵۸۷). جهانی‌شدن به‌طور بحث‌انگیزی توسعه اقتصادی و اجتماعی به بار می‌آورد اما توزیع منافع آن نابرابر است (Nugroho, 2010, p1) جهانی‌شدن برابری بیشتر را ایجاد نکرده است؛ اما در پرتو این روند، برندگان و بازندگانی را پدید آورده است. برندگان، شهرهای بزرگی هستند که دارای ارتباطات قوی با بازارهای مالی جهانی می‌باشند و در سطح فردی، شهروندان جدید جهانی که آموزش دیده، ماهر و پرتحرک که قادر هستند در سرتاسر مرزها جابه‌جا شوند. بازندگان، اجتماع و مردمی هستند که قادر به مشارکت و بهره‌مندی از مزایای جهانی‌شدن، به دلیل مهارت‌های ناکافی، کمبود دسترسی به آموزش و دسترسی ناکافی به فن‌آوری‌های پیشرفته، نیستند (Alston, 2007, p197). اگرچه سازوکارهای مورد استفاده در فرایند جهانی‌شدن از مشابهت یکسانی برخوردار است، ولی آثار و پیامدهای آن در جوامع مختلف؛ چون کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه، شهرها و روستاها کاملاً متفاوت است. در این بین آثار جهانی‌شدن بر

1. Localization

2. Glocalism

روستاییان از عمق و پیچیدگی بیشتری برخوردار است.

۲-۱-۱- جهانی شدن و اجتماعات روستایی

امروز روستاها در سراسر جهان به ویژه در کشورهای در حال توسعه، در معرض تغییرات شدید هستند. به نظر می آید برخلاف گذشته که روستاها عمدتاً خوداتکا بودند، امروزه، نواحی روستایی به شدت به فرایند اجتماعی و اقتصادی جهانی وابسته اند (وودز، ۱۳۹۰، ص ۴۷)؛ بنابراین، جهانی شدن در اصل مرتبط با فقدان قدرت مناطق روستایی برای کنترل آینده خود و به ویژه افزایش تأثیرپذیری مناطق روستایی از شبکه ها و فرایندهای قدرت است که در مقیاس جهانی ایجاد، بازآفرینی و اجرا می شود (وودز، ۱۳۹۰، ص ۵۱). فشارهای ناشی از جهانی شدن بر نواحی روستایی بیشتر از سایر نواحی است، زیرا تراکم پایین جمعیت، فقدان تنوع فعالیت های اقتصادی و سطح نامتعارف بالای فقر بر شدت آسیب پذیری نواحی روستایی می افزاید (طاهرخانی، ۱۳۸۳، ص ۱۰۶). در عصر جهانی شدن، روستا دیگر صرفاً مترادف با کشاورزی نیست، بلکه مفهومی است که به سرعت در حال تغییر است که در چشم انداز و جمعیت روستایی، اشتغال، جابه جایی و مصرف منعکس می شود (Oliver & Jenkins, 2003, p295). از نظر مارسدن، روند جهانی شدن اثرات خاصی بر نواحی روستایی به جای می گذارد (Woods, 2003, p99) و این اثرات در زمینه اقتصادی شامل؛ کاهش در اشتغال کشاورزی، اهمیت نسبی اقتصادی تولید غذا، همراه با تغییرات ساختاری در فعالیت های زراعی و زنجیره غذایی، پیدایش استفاده های جدید از فضای روستایی و تقاضای جدید برای زمین و چشم انداز می شود (Manjunatha, 2014, p274) (Marsden, 1999, p506). به طور کلی، اثرات اقتصادی جهانی شدن بر نواحی روستایی شامل صنعتی شدن کشاورزی، فقر و ایجاد بدهی، باز ساخت اقتصادی، خصوصی سازی، تغییر در الگوهای اشتغال و بیکاری و کالایی/مصرفی شدن هست (طاهرخانی، ۱۳۸۳، ص ۱۰۸). حتی اگر کشاورزی هنوز در شکل بندی کاربری اراضی روستایی مهم است، فرصت های اشتغال در فعالیت های اولیه (کشاورزی) رو به کاهش است. از طرف دیگر، نواحی روستایی مشکل ایجاد تسهیلات، خدمات برای تولیدکننده و سرمایه گذاری برای پشتیبانی از توسعه اقتصادی برای جمعیت محدودی را دارند که از لحاظ اقتصادی مقرون به صرفه نیست، بنابراین، کارآفرینان اقتصادی، مشکل شروع یک فعالیت اقتصادی را در این نواحی دارند (Pezzini, 2001, p135). از دیگر نتایج جهانی شدن بر جوامع روستایی، چندپارگی اجتماعی، از دست دادن اعتقاد در سطح کلان نظام های سیاسی و افزایش شمار ساکنان محروم روستایی است (Alston, 2007, p197). این واقعیتی است که

بیشتر فقرا و یقیناً فقیرترین آن‌ها در نواحی روستایی زندگی می‌کنند. افرادی منزوی، پراکنده، فاقد دسترسی به خدمات اجتماعی و سایر خدماتی که باید قابل دسترس باشند. بدین ترتیب از خصیصه‌های مهم فقر، روستایی بودن آن است. به‌طور تقریب ۷۰ درصد فقرا در نواحی روستایی زندگی می‌کنند و پیش‌بینی می‌شود که نسبت فقرای روستایی در جهان تا قبل از سال ۲۰۳۵ به کمتر از ۵۰ درصد نخواهد رسید. روند رو به تزاید فقر روستایی کشورهای حال توسعه در دهه اخیر و نیز گسترش فرهنگ جهانی شدن که با آزادسازی تجارت بین‌المللی، آزادسازی سرمایه‌گذاری‌های خارجی و پیشرفت فن‌آوری اطلاعات همراه بوده به نظر می‌رسد در بروز تغییرات اقتصادی و اجتماعی جوامع روستایی مؤثر بوده است. از جمله این تغییرات، مهاجرت و تغییرات جمعیتی در نواحی روستایی هست؛ زیرا مهاجرت جوانان روستایی با توجه به کمبود فرصت‌های اشتغال و دسترسی ناکافی به امکانات آموزشی و فراغتی همراه با ورود بازنشستگان به این نواحی، منجر به سالخورده‌گی جمعیت نواحی روستایی شده است (Pezzini, 2001, p135).

افزایش تسلط شرکت‌ها و بنگاه‌های چندملیتی و توسعه رو به تزاید رسانه‌های جهانی و همکاری‌های بین‌المللی، جهانی شدن را به‌عنوان پیک پدیده‌ای اجتناب‌ناپذیر که در کلیه شئون زندگی بشر نفوذ نموده، معرفی می‌نماید. در حالی که اکثریت ساکنان کره زمین، فشارهای جهانی شدن را احساس می‌کنند «جوامع روستایی» آسیب‌پذیری بیشتری را از خود بروز می‌دهند، زیرا تراکم کم جمعیت، فقدان تنوع فعالیت‌های اقتصادی و سطح نامتعارف بالای فقر بر شدت «آسیب‌پذیری‌های روستایی» می‌افزاید. «جنیفر سامنر»^۱ در تبیین اثرات جهانی شدن بر جوامع روستایی معتقد است (Sumner, 2001): «اگرچه مشکل رویارویی جوامع روستایی عمدتاً متأثر از اقتصاد کلان هر کشور است اما اثرات جهانی شدن بر جوامع روستایی عمیقاً دارای ماهیت محلی است» که می‌توان این اثرات را بر جوامع روستایی در ابعاد زیر بیان کرد (نوربخش رزمی، ۱۳۹۲، ص ۵۲):

- بعد اقتصادی (صنعتی شدن کشاورزی، فقر و ایجاد بدهی، باز ساخت، رهایی از قیود قوانین و مقررات، خصوصی‌سازی، تغییر الگوهای اشتغال و بیکاری و کالایی شدن / مصرف)،

- بعد سیاسی (مشارکت سیاسی روستاییان، حکمروایی خوب، مدیریت محلی)،

- بعد اجتماعی - فرهنگی (جایگاه مشارکت، انسجام اجتماعی، هویت محلی،

برابری / تبعیض جنسیتی، خدمات اجتماعی، انزوای جغرافیایی، بهداشت جسمی و

روانی، تغییر آداب و رسوم، فردگرایی)،

- بعد محیطی (برداشت از منابع، آلودگی زیست محیطی، زباله‌ها و دفع آن و ...). بنابراین، تأثیرگذاری جهانی در مکان‌های کوچک و دورافتاده جغرافیایی مانند روستاها به شدت سرعت گرفته است؛ زیرا با جهانی شدن، پیشرفت‌ها در حمل و نقل، فن آوری اطلاعات و ارتباطات و دسترسی آسان به آگاهی جهانی و اطلاعات غیررسمی افراد محلی افزایش می‌یابد. این تنوع تغییرات باعث حرکت سریع مردم و همگرایی فرهنگی و زبانی، اقتصادی و مصرفی می‌شود. از نکات عمده و مهم در مطالعات و پژوهش‌های برنامه‌ریزی جدید روستایی، نحوه ادغام روستاها در فضاهای جهانی، تأثیر جهانی شدن بر فرهنگ محلی، پتانسیل‌های رقابتی بازارهای محلی با بازارهای بین‌المللی و... است که سبب ایجاد امیدها و نگرانی‌هایی در ابعاد مختلف برای جوامع محلی شده است. جهانی شدن، فرصت‌ها و پتانسیل‌های بی‌شماری را برای افراد و جوامع محلی برای ارائه محصولات خود به عرصه‌های جهانی فراهم می‌کند. از سوی دیگر، تهدیدهایی نیز ناشی از جهانی شدن برای جوامع محلی به لحاظ هجوم تولیدات و فرهنگ بیرونی و تضعیف زمینه‌های تولیدات خرد روستایی و فرهنگ‌های بومی و تغییر سبک بومی زندگی وجود دارد (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱۵۷).

۲-۱-۲- راهبرد مدیریت جهانی شدن در مناطق روستایی

به نظر می‌رسد که رشد به هم‌بسته بازارهای جهانی و توسعه روزافزون جهانی شدن هم در بروز و شیوع «اسفناک»^۱ فقر و هم چنین، در «نجات»^۲ فقرا مؤثر است. لذا صدور حکمی قطعی به‌منزله رد یا تأیید نقش جهانی شدن در توسعه روستایی امری مشکل و تا حدودی ناممکن است. مع ذلک این سؤال همواره در اذهان برنامه‌ریزان توسعه روستایی وجود دارد که اگر جهانی شدن را به‌عنوان یک پدیده اجتناب‌ناپذیر پذیرفته شود، آنگاه چگونه باید عمل نمود تا آثار مثبت جهانی شدن در جوامع روستایی بیشتر از آثار منفی آن باشد؟ بدین منظور بانک جهانی سه حوزه، کلی جهت کاهش آسیب‌پذیری فقرای روستایی در فرآیند جهانی شدن را پیشنهاد می‌کند. (Bale, 2001) (طاهرخانی، ۱۳۸۳):

۱- سیاست‌های مبتنی بر تقویت و رواج فراگیر رشد روستایی: در این حوزه توجه به اقتصاد روستا به‌عنوان اهرمی برای کاهش فقر و عدم تعادل‌های منطقه‌ای محسوب می‌شود. سرمایه‌گذاری در علم و فن آوری، ارتقاء آموزش و ترویج کشاورزی، تنوع‌بخشی فعالیت‌های زراعی و دامی، بهبود دسترسی به بازارها، توسعه زیربنایها، ترویج فعالیت‌های

1. Plight
2. Salvation

غیر زراعی و تقویت مشارکت بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در نواحی روستایی از مهم‌ترین اقدامات دولت در این حوزه محسوب می‌شوند. در این ارتباط توجه به توسعه کارآفرینی و خلاقیت و نوآوری‌های اقتصادی در توانمندسازی و رشد اقتصادی روستاییان تأثیرگذار هست؛ زیرا با جهانی‌شدن امکان رقابت و دستیابی به بازارهای جهانی و فرامحلی فراهم می‌شود. برای موفقیت در بازارهای رقابتی جهانی از طریق کارآفرینان و نوآوران روستایی امکان‌پذیر خواهد بود.

۲- سیاست‌های مبتنی بر بهبود رفاه اجتماعی و کاهش آسیب‌پذیری روستاییان فقیر: نواحی روستایی در مقایسه با نواحی شهری، هزینه‌های عمومی کمتری را به خود تخصیص می‌دهند. لذا فقر در ابعاد اقتصادی، بهداشتی، آموزشی و نیز آسیب‌پذیری نسبت به بحران‌های خارجی به‌ویژه در نزد روستاییان فقیر همواره بیشتر از نواحی شهری است. بدین منظور بهبود و اصلاح رفاه اجتماعی گامی اساسی در جهت کاهش آسیب‌پذیری روستاییان فقیر محسوب می‌شود. در این خصوص لازم است دولت‌ها، سهم بیشتری را به نواحی روستایی تخصیص داده تا از این طریق دسترسی به غذا، تندرستی، کیفیت مناسب آموزش و شبکه‌های تأمین اجتماعی توسعه یابند. برای این منظور، جهانی‌شدن از طریق فراهم کردن زمینه‌های تأمین نیازهای اساسی روستاییان، منجر به افزایش کیفیت زندگی در روستاها می‌شود.

۳- سیاست‌های مبتنی بر ارتقاء و بهبود بهره‌برداری پایدار از منابع: اصول حاکم در توسعه پایدار روستایی بر حفظ و ارتقاء کیفیت منابع طبیعی به‌عنوان بستری برای انجام فعالیت‌های اقتصادی در نواحی روستایی تأکید دارد. خاک مبنایی برای فعالیت‌های کشاورزی، جنگل‌اساس حفظ منابع آب و تنوع زیستی و آب‌پایه و اساس زندگی است. توسعه پایدار روستایی بر خورداری رضایت‌مندانانه از شرایط اقتصادی، اجتماعی و محیطی را به هدف رفع فقر در نظر دارد لذا اجرای برنامه‌ها و پروژه‌های روستایی باید توأمان منافع اقتصادی، اجتماعی و محیطی را ملاک عمل قرار دهند. سیاست‌های سه‌گانه مطرح‌شده در سطح بین‌المللی بوده و به‌عنوان راهبردی برای توسعه روستایی تمام کشورهای جهان هست؛ اما همان‌طوری که در رابطه با جهانی‌شدن روستاها نیز بیان شد، جهانی‌شدن روستاها در نقاط مختلف جغرافیایی دارای اثرات یکسان نخواهد بود؛ زیرا بر اساس متفاوت بودن شرایط محیطی، ساختارهای اقتصادی و اجتماعی، اثر جهانی‌شدن در هر یک از مناطق روستایی متفاوت از سایرین خواهد بود. لذا در سطح ملی و محلی، اگر جهانی‌شدن به‌عنوان یک پدیده جدید اجتناب‌ناپذیر و فراگیر پذیرفته شود، در نتیجه نیازمند مدیریت فرآیند جهانی‌شدن در مناطق روستایی

هست تا آثار مثبت آن به حداکثر افزایش و آثار منفی به حداقل کاهش یابد. برای این منظور بهره‌گیری از فرصت‌ها و قوت‌ها به‌عنوان هدف اصلی در مدیریت جهانی‌شدن روستاها هست (شکل ۲).

شکل ۲- جهانی‌شدن روستاها و فرصت‌ها، تهدیدها، ضعف‌ها و قوت‌ها

۲-۲- پیشینه پژوهشی

برای این منظور تلاش شده است تا در ادامه به‌صورت نظری و همچنین میدانی به بررسی مسئله پرداخته شود. هرچند که تاکنون چند مطالعه در داخل کشور در رابطه با جهانی‌شدن روستاها انجام شده است (جدول ۳)، اما نکته مهم اینکه، در تحقیقات داخلی از نگاه راهبردی و برنامه‌ریزی استراتژیک به مسئله پرداخته نشده است و عمدتاً به بررسی اثرات جهانی‌شدن در ابعاد مختلف تأکید شده است. لذا در این مطالعه تلاش شده است این کمبود پژوهشی موردتوجه قرار گیرد.

جدول ۳- مطالعات انجام‌شده در رابطه با جهانی‌شدن روستاها

عنوان تحقیق	محقق/سال	یافته‌های تحقیق
اثرهای جهانی‌شدن بر جوامع روستایی (شوهد و تجارب)	طاهرخانی، ۱۳۸۳	نتایج مطالعه نشان می‌دهد جهانی‌شدن دارای آثار مثبت و منفی هست، ولی ویژگی کارکردی زنان ایران نشان می‌دهد که به دلیل محدودیت‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی حاکم بر جامعه زنان و تجربیات جهانی‌شدن، تهدیدهای فراروی زنان کشور بیشتر از فرصت‌های پیش روی آنان است
تطبيق نظریات جهانی‌شدن فرهنگ در روستاها بر اساس شاخص‌های سبک زندگی (مطالعه موردی: دهستان بران جنوبی شهرستان اصفهان)	نجارزاده، ۱۳۹۱	نتایج مطالعه نشان می‌دهد که در منطقه یادشده، تفاوت در سبک زندگی را نه در همه گروه‌ها بلکه عمدتاً در بین دانشجویان و شاخص رسانه‌ها مشاهده کرد و تأثیرپذیری از رسانه‌ها بر دیگر جنبه‌های زندگی آنان نیز سایه انداخته است

محقق/سال	عنوان تحقیق	یافته‌های تحقیق
سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۴	اثرات جهانی شدن بر تغییرات سبک زندگی در نواحی روستایی	نتایج به دست آمده نشان می‌دهد اثرات جهانی شدن در قالب همه ابعاد و شاخص‌های سبک زندگی مشاهده شده است، اما بیشترین تغییرات در زمینه جهانی شدن در بعد سبک زندگی اجتماعی هست، به طوری که افراد جوان گرایش به سبک زندگی شهری و افراد مسن گرایش به سبک زندگی بومی روستایی دارند.
ردی، ۲۰۰۷	تاثیر جهانی شدن بر کشاورزان کوچک: کارکردهای انتقال اطلاعات	یافته‌ها گویای این نکته است که یکی از بخش‌هایی که به شدت از جهانی شدن متأثر می‌گردد، کشاورزان کوچک مقیاس مستقر در نواحی روستایی هستند که از جهات گوناگون اقتصادی و تولیدی در معرض فرصت‌ها و تهدیدهای ناشی از جهانی شدن می‌باشند.
عزیزی و دیگران ۲۰۱۱	اثرات جهانی شدن بر جوامع روستایی شهرستان کرمانشاه، ایران	یافته‌های به دست آمده در این مطالعه نشان می‌دهد که جهانی شدن در ابعاد گوناگون بر محیط‌های روستایی اثرگذار هست. نشانه‌های حاصل از تغییرات جهانی شدن در صنعتی سازی روستاها، جهانی‌سازی فرهنگ، فردگرایی، افزایش استفاده از رسانه‌ها مورد توجه قرار داده است.
مانجوناتا ۲۰۱۴	اثرات جهانی شدن بر زندگی شهری و روستایی هندی	نتایج تحقیق نشان داد که جهانی شدن در محیط‌های روستایی دارای اثرات مثبت و منفی هست. لذا به لحاظ برنامه‌ریزی باید تلاش شود در بلندمدت اثرات منفی جهانی شدن کنترل شده و از اثرات مثبت آن، استفاده حداکثری انجام گیرد.
لامپیک و دیگران، ۲۰۱۲	اثرات جهانی شدن بر مناطق روستایی اسلونی: مثالهایی از مناطق پومورجه و گوریسکا	یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که جهانی شدن منجر به باز ساخت اقتصادی روستاها در اسلونی شده است. از طرفی دیگر قرارگیری در محدوده اتحادیه اروپا، فرصت و تهدیدهای متعددی را برای روستاییان ایجاد کرده است.

۳- روش تحقیق

در این مقاله از روش‌شناسی ترکیبی توصیفی-تحلیل و تبیینی برای پاسخگویی به سؤال تحقیق استفاده شده است. برای جمع‌آوری داده‌ها در زمینه اسنادی از روش کتابخانه‌ای و در زمینه میدانی از داده‌های پرسشنامه‌ای برای تحلیل یافته‌ها استفاده شده است. برای جمع‌آوری داده‌ها نیاز به انتخاب جامعه آماری هست که با توجه به سطح آن که در سطح ملی و سیاست‌گذاری برای روستاهای کشور هست، لذا جامعه آماری از متخصصان و اساتید حوزه مطالعات روستایی هست. از آنجائی که تعداد کل جامعه آماری نامشخص هست، بنابراین، برای انتخاب افراد جامعه نمونه از روش تصادفی

به شیوه گلوله برفی استفاده گردید که از تعداد ۵۰ پرسشنامه^۱ در بین افراد جامعه آماری توزیع گردید که به ۴۲ پرسشنامه پاسخ داده شد؛ یعنی جامعه آماری تحقیق در سطح خبرگان بودند، لذا برای جمع‌آوری اطلاعات در سطح خبرگان از شیوه اشباع نظری در ارتباط با عوامل عمل گردید. به طوری که ابتدا با توجه به ادبیات نظری تحقیق و بررسی‌های صورت گرفته روی محیط داخلی و محیط خارجی مسئله و همچنین دریافت نظرات اساتید و متخصصان توسعه روستایی در کشور از طریق پرسشنامه باز، فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید، مورد شناسایی قرار گرفت و پس از استخراج مشترکات، نظرات، لیست نقاط قوت و ضعف و فرصت و تهدید در اختیار جامعه نمونه قرار گرفت. لذا به منظور عملیاتی نمودن تحقیق از ۲۳ گویه استفاده شده است. گویه‌های حاضر از طریق طراحی یک پرسشنامه دقیق بر مبنای فن دلفی (پاشایی زاد، ۱۳۸۶) که سه بار رفت و برگشت داشته، از متخصصان و اساتید صاحب نظر سؤال گردید. در گام اول دلفی، پرسشنامه باز ارسال گردید و پاسخ‌ها دریافت شد، در گام دوم، مشترکات مربوط به گویه‌ها در رابطه با هر یک از ابعاد قوت‌ها، فرصت‌ها، تهدیدها و ضعف‌ها استخراج و برای امتیازدهی ارسال گردید، در گام سوم مجدداً گویه‌ها برای دریافت وزن ارسال گردید؛ بنابراین گویه‌های استخراج شده به جهت مشارکتی بودن فرایند استخراج، مطابق با تأیید نظرات پاسخ‌دهندگان بوده و اعتبار آن در مراحل مختلف به صورت صوری و محتوایی مورد تأیید قرار گرفت (جدول ۴).

جدول ۴- ماتریس اولیه SWOT (منبع: نگارنده)

ضعف‌ها	قوت‌ها
<ul style="list-style-type: none"> - ناآگاهی روستاییان از بازارهای جهانی و ابعاد آن - ضعف روستاییان در حوزه‌های تولید اقتصادی - عدم توانایی رقابت روستاییان با تولیدکنندگان بین المللی - عدم وجود زیرساخت‌های مناسب در مناطق روستایی - رواج فرهنگ مصرف‌گرایی در روستاها 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود نیروی انسانی و کار ارزان در روستاها - شرایط متنوع اقلیمی و جغرافیایی در روستاها - زمین‌های حاصلخیز روستایی - جاذبه‌های طبیعی روستاها - جاذبه‌های فرهنگی و اجتماعی روستاها - وجود منابع طبیعی فراوان در مناطق روستایی - تنوع فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی در روستاها - غنی بودن دانش و تجربه بومی (کشاورزی و ...) در روستاها

۱. شرکت کنندگان: اساتید جغرافیای روستایی از دانشگاه تهران، تربیت مدرس، شهید بهشتی، خوارزمی، اصفهان، فردوسی مشهد و کارشناسان سازمانی از وزارت کشور، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها، وزارت جهاد کشاورزی، معاونت توسعه روستایی ریاست جمهوری، سازمان تعاون روستایی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، موسسه اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، سازمان امور آب و فاضلاب روستایی، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری کشور، سازمان محیط زیست، سازمان منابع طبیعی، سازمان جنگل‌ها و مراتع

ادامه جدول ۴- ماتریس اولیه SWOT (منبع: نگارنده)

فرصت‌ها	تهدیدها
<ul style="list-style-type: none"> - امکان دسترسی روستاییان به فناوری‌های بیرونی و جهانی - گسترش دامنه کسب‌وکار و بازار رسانی محصول روستایی - فرصت برای ارائه کالاهای فرهنگی محلی به جهان - فرصت‌های سرمایه‌گذاری بیرونی در مناطق روستایی در جنبه‌های مختلف کشاورزی و صنعتی - فرصت خروج روستاها از انزوا با پیشرفت فن‌آوری و ارتباطات 	<ul style="list-style-type: none"> - کم‌رنگ شدن نقش مدیریت محلی و ریش‌سفیدی - انتقال سریع هنجارها و ناهنجاری‌های بیرونی روستا - تسلط بازارهای بیرونی بر بازارهای روستایی - اهمیت یافتن تخصص‌گرایی در تولید در مقابل روستاییان بی‌تخصص - اثرات صنعتی شدن جهان در تشدید خشک‌سالی و کم‌آبی در بخش کشاورزی به‌واسطه تغییرات اقلیم

برای تحلیل داده‌ها، با توجه به راهبردی بودن مطالعه از تکنیک (SWOT) (دیوید، ۱۳۷۹، ص ۳۶۰-۳۶۵) برای تبیین راهبرد مطلوب برای مدیریت آثار جهانی شدن در مناطق روستایی کشور استفاده گردیده همچنین از مدل کمی QSPM برای اولویت‌بندی راهبردها بهره گرفته شده است. مراحل اجرای مدل:

الف- تشکیل جداول ارزیابی عوامل داخلی (IFE) و ارزیابی عوامل خارجی (EFE): در این مرحله عوامل راهبردی کلیدی اثرگذار بر تدوین راهبردها در قالب دودسته اصلی عوامل داخلی (مشمتمل بر نقاط قوت و ضعف) و عوامل خارجی (مشمتمل بر فرصت‌ها و تهدیدها) شناسایی شده و در نهایت مجموع نقاط قوت و ضعف و مجموع فرصت‌ها و موانع به‌صورت کمی بیان می‌شود؛ لازم به ذکر است برای تعیین رتبه عوامل از روش تحلیل خوشه‌ای بر اساس ضرایب اهمیت به‌دست‌آمده استفاده شد (جدول ۵).

جدول ۵- نحوه رتبه دهی به عوامل در جداول IFE و EFE

رتبه	عوامل خارجی	عوامل داخلی
۴	فرصت استثنایی	قوت عالی
۳	فرصت معمولی	قوت معمولی
۲	موانع معمولی	ضعف معمولی
۱	موانع جدی	ضعف بحرانی

برای محاسبه ضریب اهمیت از میانگین امتیازات به‌دست‌آمده در قالب طیف لیکرت بر اساس نظر جامعه نمونه استفاده شده است. سپس امتیاز نسبی هر یک از مؤلفه‌های عوامل راهبردی (نقاط قوت و نقاط ضعف و فرصت‌ها و تهدیدها) را محاسبه کرده و در قالب ستون امتیاز خوشه بیان شده است. در ادامه بر اساس جدول شماره ۴، رتبه‌های مربوط به هر یک از داده‌ها ارائه گردیده است. در نهایت از حاصل ضرب امتیاز رتبه‌ها

در امتیاز نسبی، نمره نهایی محاسبه گردیده است.

ب- تدوین راهبردها: بعد از مشخص شدن عوامل راهبردی کلیدی اثرگذار (مجموع نقاط قوت و نقاط ضعف و مجموع فرصت‌ها و تهدیدها) تدوین راهبردها صورت می‌گیرد. تدوین راهبردها با مقایسه هر کدام از عوامل با همدیگر در چارچوب ماتریس SWOT صورت می‌گیرد. در این مرحله، راهبردها در قالب چهار گروه از راهبردهای تهاجمی (مبتنی بر نقاط قوت و فرصت‌ها)، راهبردهای تنوع/رقابتی (مبتنی بر مقایسه نقاط قوت داخلی و موانع بیرونی)، راهبردهای بازنگری/محافظه کارانه (مبتنی بر نقاط ضعف داخلی و فرصت‌های بیرونی) و راهبردهای دفاعی (مبتنی بر مقایسه نقاط ضعف داخلی و تهدیدهای بیرونی) صورت می‌گیرد.

ج- انتخاب راهبردهای نهایی: بعد از تدوین راهبردهای چهارگانه در مرحله قبلی، انتخاب راهبردهای نهایی صورت می‌گیرد؛ این کار از طریق نتایج ماتریس ارزیابی، تدوین شده در مرحله نخست و با ترسیم نمودار تجزیه و تحلیل SWOT صورت می‌گیرد.

د- ارزیابی راهبردهای نهایی: این مرحله با استفاده از ماتریس کمی برنامه‌ریزی راهبردی (QSPM) صورت می‌گیرد. در این مرحله با استفاده از روش نامبرده، جذابیت نسبی هر کدام از راهبردها مشخص می‌گردد و در نهایت راهبردها بر اساس نمره‌ای که کسب نموده‌اند اولویت‌بندی می‌شوند. البته قابل ذکر است که نتایج این مرحله در فصل جمع‌بندی و پیشنهادها ارائه می‌گردد.

۴- یافته‌های تحقیق

۴-۱- یافته‌های توصیفی

جهانی‌شدن به‌عنوان پدیده‌ای فراگیر نیازمند توجه ویژه در ساختارهای سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریتی هست. بر این اساس داشتن راهبردهای مشخص به‌عنوان چشم‌انداز و چراغ‌راهنما می‌تواند تأثیرگذار باشد. بر این اساس در این مطالعه به شناسایی بستر راهبردی برای مدیریت جهانی‌شدن در روستاهای کشور پرداخته شده است. برای این منظور از مدل راهبردی SWOT در قالب شناسایی و ارزیابی نقاط ضعف، قوت، فرصت و تهدیدها استفاده شده است. در این راستا راهبرد وضعیت جاری (ممکن) و وضعیت مطلوب مورد توجه قرار گرفت تا در یک برنامه‌ریزی فرآیندی و مدیریت اقتضایی حرکت از راهبرد وضع جاری به وضعیت مطلوب صورت پذیرد. لذا برای ارائه راهبرد مناسب مدیریت جهانی‌شدن در روستاهای کشور با توجه به ادبیات تحقیق از تکنیک SWOT استفاده شده است. در حقیقت از این تکنیک به‌عنوان ابزاری

جهت شناسایی مسائل استراتژیک و ارائه راهبردهای مناسب استفاده می‌گردد، ابتدا از طریق پرسشنامه‌های باز در سطح خبرگان دانشگاهی و متخصصان روستایی، فهرستی از مشترکات نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدید مورد شناسایی قرار گرفته و سپس از طریق انطباق موارد ذکر شده توسط خبرگان و متخصصان با یکدیگر، فهرست نهایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدید استخراج و برای پاسخگویی در اختیار خبرگان و متخصصان قرار گرفت. سپس با توجه به امتیازات ارائه شده از طرف این دو گروه در قالب طیف لیکرت به قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها، مطرح شده اقدام به محاسبه و تحلیل عوامل در قالب ماتریس تحلیلی سوات، گردید تا راهبرد کانونی از دیدگاه هر یک از گروه‌ها مشخص گردد. لذا در ادامه به ترتیب مراحل چارچوب برنامه‌ریزی راهبردی اقدام به تدوین راهبردهای مدیریت جهانی شدن در مناطق روستایی کشور گردید که شامل مراحل زیر هست:

تشکیل جداول ارزیابی عوامل داخلی (IFE) و ارزیابی عوامل خارجی (EFE): نخستین مرحله در تحلیل راهبردی، شناسایی عوامل راهبردی کلیدی در ارتباط با مسئله مورد نظر است. همان طوری که پیش‌تر نیز بیان شد، در این تحقیق این عوامل بر اساس نظر خبرگان و کارشناسان استخراج شده است. بر اساس مشترکات نظرات خبرگان و متخصصان در نهایت ۵ مورد فرصت، ۵ مورد تهدید، ۸ مورد قوت و ۵ مورد ضعف، مورد شناسایی قرار گرفته و از طریق پرسشنامه‌ای در قالب طیف لیکرت در اختیار نمونه‌ها قرار گرفت. پس از جمع‌آوری امتیازات و میانگین‌گیری، ضرایب اهمیت هر یک از عوامل مشخص شده و بر اساس ضرایب اهمیت به دست آمده در تحلیل خوشه‌ای، خوشه‌های مناسب شناسایی و رتبه‌ها با توجه به قرارگیری عوامل در خوشه‌ها ارائه و در نهایت امتیاز هر عامل محاسبه گردید.

در رابطه با محیط بیرونی در مجموع ۱۰ عامل استخراج شد که ۵ مورد فرصت و ۵ مورد نیز مربوط به تهدیدها بودند. امتیاز نهایی محیط بیرونی پس از انجام محاسبات و مشخص کردن ضریب اهمیت، خوشه‌بندی ضرایب و اختصاص وزن‌ها و در نهایت محاسبه امتیاز هر یک از عوامل و مجموع کل به دست آمد. در محیط بیرونی نتایج نشان می‌دهد که مجموع امتیازات محاسبه شده برای محیط بیرونی برابر با ۲/۷۱ هست که از بین عوامل ده گانه مربوط به محیط بیرونی، بیشترین امتیاز متعلق به عامل «گسترش دامنه کسب و کار و بازار رسانی محصول روستایی (O2)» که برابر با ۰/۴۲۶ است و بعد از آن عامل «امکان دسترسی روستاییان به فناوری‌های بیرونی و جهانی (O1)» با امتیاز ۰/۴۲۴ قرار دارد. کمترین امتیاز نیز متعلق به عامل «اهمیت

یافتن تخصص گرایی در تولید در مقابل روستاییان بی تخصص (T4)» با امتیاز ۰/۰۸۶ است (جدول ۵).

جدول ۵- محاسبه امتیاز کل عوامل بیرونی تأثیرگذار در مدیریت جهانی شدن روستاها

مجموع				فرصت‌ها	
امتیاز	رتبه	خوشه	ضریب اهمیت		
۰,۴۲۴	۴	۰,۱۰۶	۴,۶۴۷	امکان دسترسی روستاییان به فناوری‌های بیرونی و جهانی	O1
۰,۴۲۶	۴	۰,۱۰۷	۴,۶۷۱	گسترش دامنه کسب‌وکار و بازار رسانی محصول روستایی	O2
۰,۲۳۰	۳	۰,۰۷۷	۳,۳۵۸	فرصت برای ارائه کالاهای فرهنگی محلی به جهان	O3
۰,۳۹۵	۴	۰,۰۹۹	۴,۳۲۵	فرصت‌های سرمایه‌گذاری بیرونی در مناطق روستایی در جنبه‌های مختلف کشاورزی و صنعتی	O4
۰,۳۰۵	۳	۰,۱۰۲	۴,۴۵۷	فرصت خروج روستاها از انزوا با پیشرفت فن‌آوری و ارتباطات	O5
-	-	-	-	تهدیدها	
۰,۲۱۱	۲	۰,۱۰۶	۴,۶۲۵	کمرنگ شدن نقش مدیریت محلی و ریش‌سفیدی	T1
۰,۲۱۹	۲	۰,۱۰۹	۴,۷۹۲	انتقال سریع هنجارها و ناهنجاری‌های بیرونی روستا	T2
۰,۲۱۳	۲	۰,۱۰۷	۴,۶۷۵	تسلط بازارهای بیرونی بر بازارهای روستایی	T3
۰,۰۸۶	۱	۰,۰۸۶	۳,۷۵۵	اهمیت یافتن تخصص گرایی در تولید در مقابل روستاییان بی تخصص	T4
۰,۲۰۷	۲	۰,۱۰۳	۴,۵۳۰	اثرات صنعتی شدن جهان در تشدید خشک‌سالی و کم‌آبی در بخش کشاورزی به‌واسطه تغییرات اقلیم	T5
۲,۷۱۵	-	۱	۴۳,۸	مجموع محیط بیرونی	

در رابطه با محیط درونی در مجموع ۱۳ عامل از دیدگاه نمونه‌ها مورد تأکید قرار گرفت که ۸ مورد قوت و ۵ مورد نیز مربوط به ضعف‌ها بودند. امتیاز نهایی محیط درونی پس از انجام محاسبات و مشخص کردن ضریب اهمیت، خوشه‌بندی ضرایب و اختصاص وزن‌ها و در نهایت محاسبه امتیاز هر یک از عوامل و مجموع کل به دست آمد. در محیط درونی نتایج نشان می‌دهد که در مجموع امتیازات محاسبه‌شده برای محیط درونی برابر با ۲/۴۸ هست که از بین عوامل ۱۳ گانه مربوط به محیط درونی، بیشترین امتیاز متعلق به عامل «وجود نیروی انسانی و کار ارزان در روستاها (S1)» که برابر با ۰/۳۷ است و بعد از آن عامل «وجود منابع طبیعی فراوان در مناطق روستایی

(S6) « با امتیاز ۰/۲۶۷ قرار دارد. کمترین امتیاز نیز متعلق به عامل «عدم توانایی رقابت روستاییان با تولیدکنندگان بین‌المللی (W3)» با امتیاز ۰/۰۷۶ است (جدول ۶).

جدول ۶- محاسبه امتیاز کل عوامل درونی تأثیرگذار در مدیریت جهانی شدن روستاها

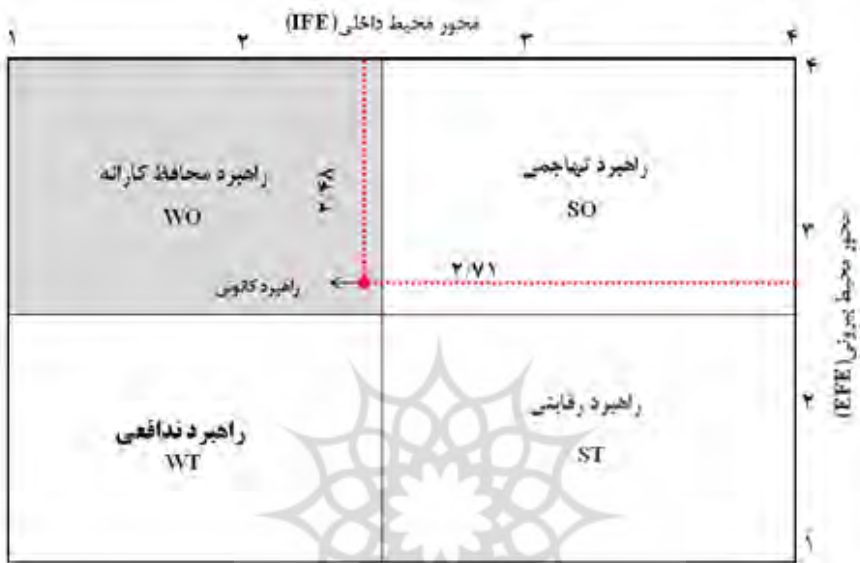
مجموع				قوت‌ها	
امتیاز	رتبه	خوشه	ضریب اهمیت		
۰,۳۷۱	۴	۰,۰۹۳	۴,۷۵۴	وجود نیروی انسانی و کار ارزان در روستاها	S1
۰,۲۵۳	۳	۰,۰۸۴	۴,۳۲۵	شرایط متنوع اقلیمی و جغرافیایی در روستاها	S2
۰,۲۰۰	۳	۰,۰۶۷	۳,۴۲۶	زمین‌های حاصلخیز روستایی	S3
۰,۲۱۹	۳	۰,۰۷۳	۳,۷۴۲	جاذبه‌های طبیعی روستاها	S4
۰,۲۵۲	۳	۰,۰۸۴	۴,۳۱۵	جاذبه‌های فرهنگی و اجتماعی روستاها	S5
۰,۲۶۷	۴	۰,۰۶۷	۳,۴۲۷	وجود منابع طبیعی فراوان در مناطق روستایی	S6
۰,۱۹۵	۳	۰,۰۶۵	۳,۳۲۵	تنوع فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی در روستاها	S7
۰,۲۶۶	۴	۰,۰۶۷	۳,۴۱۲	غنی بودن دانش و تجربه بومی (کشاورزی و ...) در روستاها	S8
-	-	-	-	ضعف‌ها	
۰,۰۸۴	۱	۰,۰۸۴	۴,۳۲۵	ناآگاهی روستاییان از بازارهای جهانی و ابعاد آن	W1
۰,۰۸۷	۱	۰,۰۸۷	۴,۴۷۹	ضعف روستاییان در حوزه‌های تولید اقتصادی	W2
۰,۰۷۶	۱	۰,۰۷۶	۳,۸۷۴	عدم توانایی رقابت روستاییان با تولیدکنندگان بین‌المللی	W3
۰,۱۳۰	۲	۰,۰۶۵	۳,۳۲۴	عدم وجود زیرساخت‌های مناسب در مناطق روستایی	W4
۰,۰۸۹	۱	۰,۰۸۹	۴,۵۴۷	رواج فرهنگ مصرف‌گرایی در روستاها	W5
۲,۴۸۹		۱	۵۱,۲۷۵	مجموع محیط درونی	

۴-۲- یافته‌های تحلیلی

- انتخاب راهبردهای نهایی: بعد از تشکیل جداول ارزیابی محیط درونی و بیرونی، باید راهبرد نهایی انتخاب و سپس اولویت‌بندی شوند. این امر نخست با بازگشت به ماتریس‌های ارزیابی IFE و EFE صورت می‌گیرد. بدین صورت که با نشان دادن مجموع قوت‌ها و ضعف‌ها و مجموع فرصت‌ها و تهدیدها در نمودار تجزیه و تحلیل SWOT باید در نهایت مشخص شود که کدام گروه از راهبردها به‌عنوان راهبردهای نهایی انتخاب شوند. با توجه به اعداد به‌دست‌آمده از جداول IFE و EFE، مجموعه محیط درونی

(قوت‌ها و ضعف‌ها) و مجموعه محیط بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) به ترتیب برابر با ۲/۴۸ و ۲/۷۱ هست که با ترسیم این اعداد در نمودار تجزیه و تحلیل SWOT مشخص می‌شود که راهبردهای نهایی مدیریت جهانی شدن روستاها از دیدگاه خبرگان و متخصصان مطالعات روستایی در کشور در گروه راهبردهای محافظ کارانه/بازنگری که مبتنی بر تلفیق ضعف‌ها و فرصت‌ها است قرار می‌گیرند (شکل ۳).

شکل ۳- راهبردهای کانونی مدیریت جهانی شدن روستاها

بر اساس نتیجه به دست آمده می‌توان گفت که جهانی شدن در روستاهای ایران نیازمند مدیریت ضعف‌های موجود در محیط‌های روستایی در کنار استفاده مطلوب از فرصت‌های ناشی از جهانی شدن هست. این نتیجه به نوعی تداعی کننده راهبرد جهان-محلی شدن است که در چارچوب نظری مورد تاکید قرار گرفت و برخلاف نظر موافقان و مخالفان متعصب جهانی شدن قرار دارد؛ بنابراین، اگر امروز، روستاهای کشور، احساس آسیب در برابر پدیده جهانی شدن را دارند ناشی از وجود برخی ضعف‌های درونی و ضعف در استفاده مناسب از پتانسیل‌های موجود در مناطق روستایی هست. علاوه بر این، محیط‌های جهانی امروزی فرصت‌های مناسبی را برای محیط‌های روستایی جهت توسعه فراهم کرده‌اند که در صورت به کارگیری و استفاده آن‌ها، می‌تواند به ماندگاری و رشد و توسعه روستایی در کشور بیانجامد.

- تدوین راهبردها: بعد از مشخص شدن راهبرد کانونی، تدوین انواعی از راهبردهایی که بر اساس مجموعه قوت‌ها و ضعف‌ها و فرصت‌ها و موانع صورت می‌گیرد باید انجام

پذیرد. این کار در چارچوب تحلیل SWOT هست. البته لازم به ذکر است با توجه به امتیازات به دست آمده راهبرد از نظر جامعه مورد مطالعه بازنگری/ محافظ کارانه بوده، لذا ماتریس راهبردی طراحی شده برای مشخص کردن راهبردها تنها در بعد راهبرد بازنگری/ محافظ کارانه صورت گرفته و به صورت مشترک است. نتیجه مقایسه دوبه دویی و ترکیبی عوامل مرتبط به ضعفها و فرصتهای جهانی شدن روستاها با یکدیگر شکل گیری ۸ راهبرد هست (جدول ۷).

جدول ۷- راهبردهای مدیریت جهانی شدن در مناطق روستایی ایران از دیدگاه خبرگان

عوامل درونی	عوامل بیرونی
<p>ضعفها (W)</p> <p>W1 - ناآگاهی روستاییان از بازارهای جهانی و ابعاد آن</p> <p>W2 - ضعف روستاییان در حوزه های تولید اقتصادی</p> <p>W3 - عدم توانایی رقابت روستاییان با تولیدکنندگان بین المللی</p> <p>W4 - عدم وجود زیرساخت های مناسب در مناطق روستایی</p> <p>W5 - رواج فرهنگ مصرف گرایی در روستاها</p>	<p>SWOT</p>
فرصت ها (O)	راهبردهای بازنگری (WO)
<p>O1 - امکان دسترسی روستاییان به فناوری های بیرونی و جهانی</p> <p>O2 - گسترش دامنه کسب و کار و بازار رسانی محصول روستایی</p> <p>O3 - فرصت برای ارائه کالا های فرهنگی محلی به جهان</p> <p>O4 - فرصت های سرمایه گذاری بیرونی در مناطق روستایی در جنبه های مختلف کشاورزی و صنعتی</p> <p>O5 - فرصت خروج روستاها از انزوا با پیشرفت فن آوری و ارتباطات</p>	<p>WO1 = به کارگیری فناوری های جدید در تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی و تولیدی روستاییان (O1)(W2)</p> <p>WO2 = آموزش و فرهنگ سازی فروش محصول از طریق بازار رسانی مناسب (O2)(W5)(W1)</p> <p>WO3 = هدایت سرمایه های بیرونی به محیط های روستایی برای استفاده از فرصت های تولیدی موجود در روستاها (O4)(W3)</p> <p>WO4 = تهیه بسته های فرهنگی از محیط های روستایی برای ارائه در عرصه های جهانی به عنوان جاذبه های گردشگری (O3)(W1)(W2)</p> <p>WO5 = توسعه زیرساخت های متناسب با نیازهای جامعه امروز روستایی (O5)(W4)</p> <p>WO6 = زمینه سازی برای به کارگیری فناوری های مناسب با محیط های روستایی در زمینه تولید (O1)(W4)(O5)</p> <p>WO7 = آموزش و توسعه کارآفرینی در فعالیت های تولیدی با هدف رقابت پذیری تولیدکنندگان روستایی و افزایش کیفیت کالا (O2)(W3)(W4)</p> <p>WO8 = اهمیت و ارزش دادن به فعالیت های تولیدی در محیط های روستایی و ارائه سرمایه های حمایتی به آنها در جهت کاهش مصرف گرایی (O4)(W5)</p>

در نهایت پس از مشخص شدن راهبردهای نهایی مدیریت جهانی شدن در مناطق روستایی، این راهبردها از طریق ماتریس کمی (QSPM) برنامه‌ریزی راهبردی مورد ارزیابی و اولویت‌بندی قرار گرفت تا بسترهای پیاده‌سازی و پیگیری مدیریت جهانی شدن در روستاهای کشور به لحاظ برنامه‌ریزی و مدیریت کاربردی نیز مشخص شود؛ زیرا راهبرد کانونی بازرگاری/محافظ کارانه صرفا به عنوان راهبرد برای مدیریت شرایط وضع موجود در رابطه با پدیده جهانی شدن روستاها هست (جدول ۸).

جدول ۸- ارزیابی راهبردهای وضع موجود مدیریت جهانی شدن روستاها بر اساس روش QSPM

راهبرد	جمع نهایی	نمره جذابیت	نقاط ضعف					فرصت‌ها					
			W1	W2	W3	W4	W5	O1	O2	O3	O4	O5	
راهبرد ۸	جمع نهایی	-	-	-	-	-	۰/۴۰۴	-	-	-	-	۱/۳۹۸	-
راهبرد ۷	جمع نهایی	-	-	-	-	-	۴/۵۴	-	-	-	-	۳/۵۴	-
	نمره جذابیت	-	-	۰/۳۶۷	-	-	۰/۳۳۱	-	-	۱/۹۶۸	-	-	-
راهبرد ۶	جمع نهایی	-	-	-	-	-	۳/۷۳	-	-	۴/۶۲	-	-	-
	نمره جذابیت	-	-	۳/۵۲	-	-	۰/۵۷۹	-	۱/۸۴۰	-	-	-	۱/۸۰۴
راهبرد ۵	جمع نهایی	-	-	-	-	-	۴/۴۶	-	۴/۳۴	-	-	-	۳/۶۲
	نمره جذابیت	-	-	-	-	-	۰/۵۹۶	-	-	-	-	-	۱/۲۵۶
راهبرد ۴	جمع نهایی	-	-	-	-	-	۴/۵۹	-	-	-	-	-	۴/۱۲
	نمره جذابیت	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱/۰۰۷	-	-
راهبرد ۳	جمع نهایی	۰/۳۹۶	-	-	-	-	-	-	-	-	۴/۳۸	-	-
	نمره جذابیت	۴/۷۲	۳/۵۱	-	-	-	-	-	-	-	-	۱/۸۰۹	-
راهبرد ۲	جمع نهایی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۴/۵۸	-
	نمره جذابیت	-	-	۰/۳۳۳	-	-	-	-	-	-	-	-	-
راهبرد ۱	جمع نهایی	۰/۳۷۴	-	-	-	-	۰/۳۲۳	-	-	۱/۶۳۵	-	-	-
	نمره جذابیت	۴/۴۶	-	-	-	-	۳/۶۴	-	۱/۶۲۶	۳/۸۴	-	-	-
عوامل کلیدی ضریب	جمع نهایی	-	۰/۳۶۸	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	نمره جذابیت	-	۴/۲۳	-	-	-	-	-	۳/۸۶	-	-	-	-
W1	۰/۸۴	۰/۸۷	۰/۷۶	۰/۳۰	۰/۸۹	۰/۴۲۴	۰/۴۲۶	۰/۳۰	۰/۳۹۵	۰/۳۰۵	-	-	-

عوامل کلیدی	نمره	راهبرد ۱	راهبرد ۲	راهبرد ۳	راهبرد ۴	راهبرد ۵	راهبرد ۶	راهبرد ۷	راهبرد ۸
		نمره	نمره	نمره	نمره	نمره	نمره	نمره	نمره
جمع جذابیت‌ها	-	۲۰۰۴	۲۰۳۲	۲۰۱۴	۱۷۰۸	۱۸۵۲	-	-	۱۸۰۲
اولویت‌بندی استراتژی‌ها	اولویت ۵	اولویت ۳	اولویت ۴	اولویت ۸	اولویت ۶	اولویت ۱	اولویت ۲	اولویت ۷	

۵- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۵-۱- بحث:

همان طوری که در جدول فوق مشاهده شد، نتایج ارزیابی راهبردهای تدوین شده بر اساس روش QSPM نشان می‌دهد که راهبرد ششم «زمینه‌سازی برای به‌کارگیری فن‌آوری‌های مناسب با محیط‌های روستایی در زمینه تولید» با مجموع نمره جذابیت ۳/۵۲۳ دارای بالاترین اولویت بوده و پایین‌ترین اولویت راهبردی نیز متعلق به راهبرد چهارم «تهیه بسته‌های فرهنگی از محیط‌های روستایی برای ارائه در عرصه‌های جهانی به‌عنوان جاذبه‌های گردشگری» با مجموع نمره جذابیت ۱/۷۰۸ هست. البته همان طوری که پیش‌تر نیز بیان شد، پس از اقدام لازم در برنامه کوتاه‌مدت ۳ یا ۴ ساله در زمینه راهبردهای بازنگری و فراهم شدن شرایط لازم، برای استفاده بهتر از شرایط جهانی شدن در محیط‌های روستایی و کاهش شکاف‌های فضایی توسعه در بین شهرها به‌عنوان کانون‌ها و مظاهر جهانی شدن و محیط‌های روستایی به پیاده‌سازی راهبردهای تهاجمی به‌عنوان الگوی مطلوب است:

- شناسایی اولویت‌های سرمایه‌گذاری اقتصادی و تولیدی در مناطق روستایی متناسب با پتانسیل‌های طبیعی
- توسعه و تسریع فرآیند دیجیتالی شدن روستاها در کشور
- شناخت زمینه‌های رقابتی تولید در مناطق روستایی متناسب با نیازهای بازارهای ملی و جهانی
- توسعه فرصت‌های جدید شغلی در مناطق روستایی متناسب با نیازهای جوانان
- ترویج فن‌آوری‌های نوین جهانی محیط‌گرا در زمینه تولید کشاورزی روستایی

- حرکت در زمینه تلفیق دانش بومی و نوین کشاورزی و تولید در نواحی روستایی - تلاش در جهت حفظ و نگهداری و نشر دارایی‌ها و محصولات فرهنگی روستاها با کمک رسانه‌های ارتباطی

۵-۲- نتیجه‌گیری:

در دهه‌های اخیر، مناطق روستایی کشور از جنبه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی، دچار تغییرات و تحولات شگرفی نسبت به گذشته شده است؛ اما با این وجود تغییرات انجام‌شده در شهرها چندین برابر محیط‌های روستایی بوده و لذا میزان تغییرات ایجادشده در محیط‌های روستایی کاهش‌دهنده شکاف بین شهرها و روستاها در کشور نبوده است. برآیند اثرگذاری چنین شکاف‌هایی را در تداوم جریان مهاجرت روستا شهری می‌توان مشاهده کرد. یکی عوامل تأثیرگذار در شکاف‌های فضایی بین سکونتگاه‌های انسانی، مواجهه شدن با پدیده جهانی شدن هست؛ زیرا جهانی شدن به‌عنوان پدیده فراگیر هست که در کلیه امور زندگی اجتماعی و فردی انسانی نمودهای عینی آن قابل مشاهده هست. لذا محیط‌های روستایی نیز در بستر فضا از این پدیده مستثنی نیست؛ زیرا بر اساس اصل انتشار جغرافیایی، جهانی شدن و مصادیق آن، با کمک فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی جدید در مدت زمان بسیار کوتاه به‌دور دست‌ترین نقاط جهان رسیده و این عمل، سبب کاهش فاصله‌های جغرافیایی و شکل‌گیری ایده دهکده جهانی شده است. با این وجود موافقان و مخالفان متعددی (هر چند در واقعیت باید بیان داشت که امکان جلوگیری از جهانی شدن در بلندمدت وجود ندارد) در رابطه با ورود روستاها به فرآیند جهانی شدن وجود دارد؛ زیرا جهانی شدن نیز مانند هر پدیده دیگر دارای اثرات مثبت و منفی برای محیط‌های روستایی هست. لذا دوری‌گزینی از اثرات منفی دلیل منطقی و عقلانی نفی آن یا مخالفت با جهانی شدن روستاها نیست بلکه بهترین راهکار مدیریت نحوه جهانی شدن روستاها در کشور هست؛ زیرا جهانی شدن دارای فرصت‌های بی‌شماری برای محیط‌های روستایی هست که می‌تواند در برطرف ساختن یا کاهش برخی از چالش‌های توسعه کنونی پیشروی محیط‌های روستایی باشد. یکی از شیوه‌های مناسب برای مدیریت جهانی شدن روستاها، بهره‌گیری از برنامه‌ریزی راهبردی است که در این مقاله از طریق نظریه‌خواهی از خبرگان و متخصصان مطالعات روستایی کشور صورت گرفته است. لذا در این مقاله از طریق مدل راهبردی (SWOT) به تبیین راهبرد موجود و مناسب برای مدیریت جهانی شدن در روستاهای کشور پرداخته شد و سپس از مدل کمی QSPM برای اولویت‌بندی راهبردها بهره گرفته شد. لذا با توجه به امتیازات به‌دست‌آمده بر اساس جداول ارزیابی محیط درونی

و بیرونی، مجموع قوت‌ها و ضعف‌ها و مجموع فرصت‌ها و تهدیدها و ترسیم این اعداد در نمودار تجزیه و تحلیل SWOT مشخص می‌سازد که راهبردهای نهایی برای مدیریت جهانی شدن در روستاهای کشور در وضع موجود، راهبرد بازنگری/محافظ کارانه هست. از طریق مقایسه دوبه‌دویی و ترکیبی عوامل با یکدیگر راهبردهای ترکیبی ۸ گانه ای در رابطه با راهبرد بازنگری ارائه گردید که می‌تواند فراهم‌کننده بستری برای ورود روستاها به فضاهای جهانی در کشور باشد. البته قابل ذکر است راهبرد بازنگری به‌عنوان راهبرد جاری بوده و راهبرد مطلوب برای جهانی شدن روستاها در بلندمدت، راهبرد تهاجمی هست؛ زیرا روستاهای کشور دارای نقاط قوت بسیاری در زمینه اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی می‌باشند که در کنار فرصت‌های بیرونی موجود می‌تواند برای توسعه روستایی و آینده روستاهای کشور مفید و مؤثر باشد. همچنین نتایج ارزیابی راهبردهای تدوین‌شده بر اساس روش QSPM نشان می‌دهد که راهبرد زمینه‌سازی برای به‌کارگیری فن‌آوری‌های مناسب با محیط‌های روستایی در زمینه تولید، دارای بالاترین اولویت به لحاظ برنامه‌ریزی مدیریت جهانی شدن روستاها در کشور هست.

۵-۳- پیشنهادها:

بر این اساس در شرایط وضع موجود، پیشنهادهای اساسی مدیریت جهانی شدن روستاهای کشور در قالب راهبردهای بازنگری قابل پیگیری است که می‌توان به‌صورت مشخص به موارد زیر اشاره کرد:

- توسعه فن‌آوری‌های روستایی با محوریت وزارت فن‌آوری ارتباطات و اطلاعات
- افزایش آگاهی و دانش روستاییان در زمینه مختلف (بازاریابی، تولید و ...) با محوریت بخش آموزش و ترویج روستایی وزارت جهاد کشاورزی
- توسعه زیرساخت‌های روستایی با محوریت و مشارکت وزارت نیرو، وزارت راه و مسکن و شهرسازی و ...
- تهیه بسته‌های فرهنگی از محیط‌های روستایی برای ارائه در عرصه‌های جهانی به‌عنوان جاذبه‌های گردشگری با محوریت فعالیت سازمان گردشگری، میراث فرهنگی و صنایع دستی کشور
- آموزش و توسعه کارآفرینی در فعالیتهای تولیدی با هدف رقابت‌پذیری تولیدکنندگان روستایی و افزایش کیفیت کالا با محوریت فعالیت بخش خصوصی و تعاونی‌های روستایی.

۶- منابع

۶-۱- منابع فارسی

مقاله‌ها

۱. احمدی، سید عباس (۱۳۸۴) «جهانی‌شدن فرهنگ و ژئوکالچر (با تأکید بر آموزش و پرورش)»، مجموعه مقالات اولین همایش ملی جهانی‌شدن و تعلیم و تربیت. تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
۲. بزرگمهر، کیا، شریفی، سید محمد، (۱۳۹۴)، بررسی تأثیر جهانی‌شدن شهرها بر کیفیت زندگی شهروندان (موردپژوهش شهرستان رامسر)، دومین کنفرانس ملی معماری و منظر شهری پایدار، اردیبهشت ۱۳۹۴: ۱.
۳. پاشایی زاد، حسین (۱۳۸۶): نگاهی اجمالی به روش دلفی؛ پیک نور (علوم انسانی)، سال ششم، شماره ۲، تابستان، صص ۶۳-۷۹.
۴. سجاسی قیداری، حمدالله، صادقلو، طاهره، شهدادی، علی، (۱۳۹۴)، اثرات جهانی‌شدن بر تغییرات سبک زندگی در نواحی روستایی، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره هفتم، شماره ۴، پاییز ۱۳۹۴، صص ۱۸۸-۱۵۳.
۵. طاهرخانی، مهدی (۱۳۸۳). «اثرهای جهانی‌شدن بر جوامع روستایی (شواهد و تجارب)»، مجموعه مقالات کنگره توسعه روستایی؛ چالش‌ها و چشم‌اندازها، تهران، مؤسسه توسعه روستایی ایران.
۶. محمدنژاد، علی، خدادادی، پروین، (۱۳۹۰)، چالش‌های مدیریت نواحی روستایی ایران در عصر جهانی‌شدن با تأکید بر حکمروایی روستایی، مجموعه مقالات اولین همایش جغرافیا و برنامه‌ریزی توسعه روستایی، مشهد، (دانشگاه فردوسی مشهد)، ۱۳۹۰: ۲.
۷. نجارزاده، محمد (۱۳۹۱): تطبیق نظریات جهانی‌شدن فرهنگ در روستاها بر اساس شاخص‌های سبک زندگی (مطالعه موردی: دهستان بران جنوبی شهرستان اصفهان): مجله پژوهش‌های روستایی، سال سوم، شماره چهارم، زمستان، صص ۱۵۵-۱۸۲.
۸. نوربخش رزمی، زهرا، (۱۳۹۲)، تحلیل نقش کارآفرینی فعالیت‌های غیر کشاورزی در ارتقاء کیفیت زندگی روستاییان، مطالعه موردی: روستاهای بخش شاندیز شهرستان بینالود، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دکتر علی شریعتی، ۱۳۹۲: ۵۲.

کتاب‌ها

۹. تاملیسون، جان (۱۳۸۱) جهانی‌شدن و فرهنگ، ترجمه محسن حکیمی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۱۰. رابرتسون، رونالد (۱۳۸۰) جهانی‌شدن، تئوری‌های اجتماعی و فرهنگ جهانی؛ ترجمه کمال پولادی؛ تهران: نشر ثالث.

۱۱. ساسن، ساسکیا، (۱۳۸۹)، **جامعه‌شناسی جهانی شدن**، ترجمه مسعود کرباسیان، تهران، نشر چشمه، چاپ اول.
۱۲. فرد، آر، دیوید (۱۳۷۹)؛ **مدیریت استراتژیک**؛ ترجمه دکتر علی پارسائیان و دکتر سید محمد اعرابی، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۱۳. گل محمدی، احمد (۱۳۸۱) **جهانی شدن**، فرهنگ، هویت، تهران: نشر نی.
۱۴. مارفیلت، فیل (۱۳۸۰) **«جهانی شدن و فعال گرایی مذهبی»**؛ مترجم حسن نورائی بیدخت؛ جهانی شدن و جهان سوم؛ تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
۱۵. واترز، ماکلوم (۱۳۷۹) **جهانی شدن**؛ ترجمه اسماعیل مردانی گیوی و سیاوش مریدی. تهران: سازمان مدیریت صنعتی.
۱۶. وودز، مایکل، (۱۳۹۰)، **جغرافیای روستایی (فرایندها، واکنش‌ها و تجربه‌های باز ساخت روستایی)**، ترجمه محمدرضا رضوانی و صامت فرهادی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول.

۶-۲- منابع لاتین

Articles

17. Alston, M. (2007), **Globalisation, rural restructuring and health service delivery in Australia: policy failure and the role of social work?** Health and social care in the community, 15(3), 195-202
18. Azizi, Jafar; Taimoori, Seyed Rahim; Papzan, Abdolhamid and Allahyari, Mohammad Sadegh (2011); **The Impacts of Globalization on Rural Communities of Kermanshah Township, Iran**; Life Science Journal, 2011;8(1), pp: 13-19, <http://www.lifesciencesite.com>.
19. Lampič, Barbara, Mrak, Irena, Slavič, Irma Potočnik (2012); **the impacts of globalization in rural areas of slovenia: examples from the pomurje and goriška regions**; Geografski vestnik 84-1, 2012, 151-162.
20. Manjunatha K. (2014); **impact of Globalization on Indian Rural and Urban Life**; International Journal of Engineering and Management Sciences. VOL.5 (4) 2014:274-276.
21. Marsden, T. (1999), **Rural Futures: The Consumption Countryside and its Regulation**, European society for rural sociology, Vol.39, No.4
22. Nugroho, Y. (2010), **Localizing The Global, Globalizing The Local: The Role Of The Internet In Shaping Globalisation Discourse In Indonesian NGOs**, Journal of International Development, (www.interscience.wiley.com) DOI: 10.1002/jid.1733
23. Oliver, T. & Jenkins, T. (2003), **Sustaining Rural Landscapes: the role of integrated tourism**, Landscape Research, Vol. 28, No. 3
24. Pezzini.P, (2001), **rural policy lessons from OECD countries**,

international regional science review, 24,1:134-145

25. Reddy, Deva Eswara (2007); **Impact of Globalization on Small Farmers Worldwide: Implications on Information Transfer**; World Library and in Formation Congress: 73rd IFLA General Conference and Council: 19-23 August 2007, Durban, South Africa, <http://www.ifla.org/iv/ifla73/index.htm>.
26. Woods Michael (2013); **rural development, globalization and european regional policy: perspectives from the derreg project**; Geographia Polonica, Volume 86, Issue 2, pp. 99-109. <http://dx.doi.org./10.7163/GPol.2013.11>

Books

27. Rockefeller Brothers Fund (1998), **“China confronts the challenge of globalization: Implication for domestic cohesion and international cooperation**, Elizabeth Economy, Project on World Security (Rockefeller Brothers Fund).
28. Scholte, J.A. (2008), **Defining globalization, the world economy**, Blackwell publishing

Websites

29. Bale. D. Malcolm(2001), **«Reaching the rural poor in a globalizing world»**, the world bank, washington D. C. www.un.org/esa/socdev/poverty/paper_bale.pdf
30. Friedheim. Christian Bonte and al (1998), **“Agriculture and globalization: The evolving role of agricultural research,”**www.isnar.cgiar.org/publications/books/globalization.htm
31. Katsiaouni, Olympios, Gorniak, Jaroslaw(2001), **«Globalization and rural poverty in transition economies»**, Division for Social policy and development, United State, New york. www.un.org/esa/socdev/poverty/paper_gorkat.pdf
32. Mariano.Rafael.V(2001), **«The impact of globalization on the rural sector»**, KMP-peasant movement of the philippines. www.publiceyendavos.ch/archiv/vm_28_01_01.htm
33. Sumner Jennifer (2001), **«Challenges to sustainability: The impacts of corporate of globalization on rural communities»**, Rural extension studies, University of Guelph. www.uoguelph.ca/~csext/cse%202001%20archive/papers/jennifersumner.pdf

